

Vahva puheenvuoro ammatillisesta diakoniatyöstä

Thitz P., Malkavaara M., Rättyä L., Valtonen M. (toim.)

Diakonisen hoitotyön perusteet ja käytäntö. Diak Opetus 6, Diakonia-ammattikorkeakoulu. 2020. 347 sivua.

Kymmenkunta vuotta sitten luin Raili Gothónin ja Eila Jantusen tutkimuksen *Käsitteitä ja käsityksiä diakoniatyöstä ja diakonisesta työstä*. Tutkimus julkaistiin Diak Tutkimus -julkaisusarjassa. Se tarkasteli diakonisen hoitotyön, hengellisen hoidon ja diakonisen sosiaalityön käsitteitä. Gothóni ja Jantunen kiteyttivät käsitteanalyysissään, että diakonisen hoitotyön käsite kuuluu terveydenhuollon toimintaympäristöihin ja koulutukseen, jossa sairaanhoitaja-diakonissat opiskelevat hengellisen hoidon ja diakonisen hoitamisen soveltamista sairaanhoitajan työssä. Hoidollinen diakoniatyö -käsite on taas sopivampi käsite silloin, kun puhutaan seurakunnissa toteutettavasta karitatiivisesta diakoniasta. Muistan tuolloin innostuneeni Gothónin ja Jantusen ehdotuksesta näiden käsitteiden erottamisesta toisistaan. Niinpä lähdinkin mielenkiinnolla tutustumaan tuoreeseen julkaisuun diakonisesta hoitotyöstä.

Diakonia-ammattikorkeakoulu julkaisi syksyllä 2020 artikkelikokoelman *Diakonisen hoitotyön perusteet ja käytäntö*. Julkaisu on vapaasti ladattavissa Diakin verkkosivuilla Diak Opetus -julkaisusarjassa. Kattava teos rakentuu 22 artikkelista viidessä osiossa, jotka käsittelevät 1) suomalaisen diakonian ja ammatillisen diakoniakoulutuksen kehityskaaria (Malkavaara, Kotisalo, Valtonen & Kajander-Unkuri), 2) diakonisen hoitotyön määrittelyä ja sisältöä (Rättyä, Valtonen, Gothóni, Sipola, Rättyä & Kotisalo), 3) sairaanhoitaja-diakonissojen ammatillisuuden rakentumista ja työtä eri toimintaympäristöissä (Thitz & Valtonen, Sainio, Karppinen & Kuikka, Rundgren, Heikkilä-Tyni & Viitala, Ervelius & Turunen, Mikkonen & Hökkä & Turunen, Natri), 4) diakonista hoitotyötä erilaisista kulttuurisista taustoista tulevien ihmisten

parissa (Ärting, Ervelius & Huhtamella & Karhula & Kontsas & Rantakeisu, Siirto & Taipale & Viljanen, Rinta-Panttila) ja 5) diakonisen hoitotyön kehityskulkuja ja tulevaisuutta (Malkavaara, Rättyä & Thitz & Valtonen). 28 kirjoittajasta 12 kirjoittajan taustaorganisaation on Diakonia-ammattikorkeakoulu.

Teoksen kerrotaan syntyneen tarpeesta tehdä näkyväksi diakonisen hoitotyön luonnetta ja erityisosaamista terveydenhuollossa ja kirkossa. Se on kirjoitettu paitsi oppikirjaksi tuleville diakonian ammattilaisille myös diakoniatyöntekijöille monialaisen yhteistyön kehittämiseksi.

Seurakuntatyön juuret

Mikko Malkavaaran artikkeli suomalaisen diakonian kehityksestä on kirjan ensimmäinen artikkeli ja se avaa taustoja suomalaisen seurakuntadiakonian kehittymiselle. Ammatillisen diakoniatyön historiallinen muotoutuminen on mielenkiintoista luettavaa sellaisellekin lukijalle, jolle diakoniatyön historia on jo entuudestaan tuttu. Malkavaara kahlaa läpi noin 150 vuotta suomalaista ammatillista diakoniatyötä alkaen diakonissalaitosten aloittamasta koulutuksesta päättyen hankalaan kysymykseen diakonaatista. Malkavaara kutoo taitavasti diakoniatyön tarinaan yhteiskunnalliset tilanteet ja teologiset painotukset eri aikoina. Erityisen mielenkiintoista luettavaa on kamppailut seurakuntadiakonian määritelmästä, diakoniakoulutuksesta sekä diakonissojen roolista suhteessa julkiseen terveydenhuoltoon.

Diakoninen hoitotyö seurakuntatyössä ja terveydenhuollon tehtävissä

Lea Rättyä kertoo artikkelissaan diakonisen hoitotyön käsitteestä ja sen keskeisistä lähtökohdista. Marjatta Myllylä määritteli väitöskirjassaan ensimmäisenä diakonisen hoitotyön käsitettä 2000-luvun alussa. Sen jälkeen muun muassa Rättyä on tutkinut diakonista hoitotyötä. Diakonisen hoitotyön käsitettä käytetään yleisimmin koulutuksen yhteydessä. Sen teoriaperusta pohjautuu ennen kaikkea hoitotieteeseen ja teologiaan.

Rättyä käy artikkelissaan läpi paitsi diakonisen hoitotyön käsitettä ja sisältöä myös sen lähikäsitteitä diakoninen sosiaalityö, diakoniatyö ja hengellinen hoitotyö. Lukijana olisin toivonut tekstiin hieman analyttisempää ja

pohdiskelevampaa otetta. Myös tällaisenaan se on erinomainen ja laaja tietopaketti alan opiskelijoille. Artikkelit käsittelee ansiokkaasti diakonista hoitotyötä myös kansainvälisessä kontekstissa. Sisällöltään ja työn lähtökohdiltaan diakonisella hoitotyöllä on yhtäläisyyksiä Parish Nursing, Faith Community Nursing, Christian Parish Nursing ja Pastoral Care Nursing -käsitteisiin, joiden taustoja Rättyä käy läpi. Vaikka edellä mainituissa toiminnoissa on runsaasti samankaltaisia piirteitä, myös eroja löytyy. Suomen tilanne on poikkeuksellinen esimerkiksi koulutuksen, palkkauksen ja työn kokoaikaisuuden osalta. Suomessa diakoniatyö on vahvasti ammatillista. Eroista huolimatta diakoniseen hoitotyöhön liittyvä kansainvälinen yhteistyö on vilkasta.

Julkaisun artikkeleissa käsitellään laajasti ja käytännönläheisesti diakonista hoitotyötä seurakunnan eri työmuodoissa. Seurakunnan diakoninen vanhustyö pyrkii tavoittamaan erityisesti muun avun ulkopuolelle jääviä syrjäytymisvaarassa olevia vanhuksia, diakonisen hoitotyön osaaminen antaa valmiuksia kohdata perheitä kokonaisvaltaisesti, ja diakonissoilla on edellytykset työskennellä mielenterveyden edistäjinä sekä toivon ja voimavarojen tukijoina. Eri työmuotojen lisäksi kirjassa huomioidaan kulttuurinen moninaisuus. Julkaisussa nostetaan monipuolisesti esille näkökulmia erilaisista taustoista tulevien ja eri uskontoja edustavien ihmisten kohtaamiseen: romanien kulttuuriset erityispiirteet, sairaanhoitaja-diakonissa saamelaisalueella, pakolaisuuteen, turvapaikanhakuun ja paperittomuuteen liittyvät erityiskysymykset sekä yhteiskunnan marginaalissa elävien kohtaaminen.

Julkaisussa on myös ainutlaatuisia artikkeleita diakonisen hoitotyön mahdollisuuksista terveydenhuollon tehtävissä: kriittisesti sairaiden akuuttipotilaiden hoitotyössä, parantumatonta sairautta sairastavan ihmisen ja hänen läheistensä hoidossa sekä vakavasti sairaiden ja kuolevien lasten hoidossa. Lisäksi kirja sisältää diakonissakoulutuksen saaneiden erilaisia uratarinoita, jotka varmasti monipuolistavat opiskelijoiden ajatuksia tulevaisuuden työnäkymistään. Uratarinoissa toistuvina teemoina ovat laaja-alainen koulutus, kokonaisvaltainen ihmisten kohtaaminen ja hengellinen tausta.

Olisin kaivannut, että julkaisussa olisi käsitelty diakonissojen ammatillista vastuuta terveysalan osaamisen hyödyntämisessä seurakuntatyössä. Mihin saakka ja millaisissa asioissa on mahdollista hyödyntää saamaansa sairaanhoitajan koulutusta? En ole varma, missä määrin seurakuntadiakoniassa hyödynnetään työparityöskentelyä terveydenhuollon ammattilaisten kanssa. Käsillä olevassa julkaisussa Marjo Rundgren kertoo oivallisen tavan tehdä yhteistyötä

erilaisten ammattilaisten kesken kirkon sisällä: lastenohjaaja voi lähteä kotikäynnille yhdessä perhediakoniaa tekevän diakoniatyöntekijän kanssa. Kotikäynnillä diakoniatyöntekijä voi keskittyä vanhemmuuden tukemiseen, kun lastenohjaaja kohtaa lapset ja samalla tekee havaintoja lapsen kehitykseen ja kasvatukseen liittyen.

Kokonaisvaltaisuus ja laaja-alaisuus punaisena lankana

Yksi julkaisussa toistuva teema on diakonisen hoitotyön kokonaisvaltaisuus ja laaja-alaisuus. Diakonisen hoitotyön sanotaan eroavan muusta sosiaali- ja terveysalan työstä laaja-alaisuudellaan: se hoitaa ihmisten taloudellista, sosiaalista, fyysistä, henkistä ja hengellisistä hyvinvointia. Monialaisen osaamisen sanotaan edellyttävän joustavaa ja laaja-alaista ammatillista identiteettiä. Kantavana teemana julkaisussa on, osataanko diakonisen hoitotyön laaja-alaista osaamista hyödyntää riittävästi kirkossa ja terveydenhuollossa.

Diakonisojen ns. kaksoiskelpoisuus pätevoittää sekä diakonian virkaan että terveydenhuollon työtehtäviin. Koulutuksen antamaa kaksoiskelpoisuutta on puolustettu historian saatossa erilaisissa diakonian koulutukseen liittyvissä koulutus uudistuksissa ja -kamppailuissa. Kirkko on halunnut järjestää diakoniatyöntekijöiden koulutuksen siten, että se annetaan yhteiskunnallisen koulutus rakenteen sisällä. Minna Valtonen & Satu Kajander-Unkuri nostavat artikkelissaan esille tuoreen diakonissakoulutukseen liittyvän jännitteen. Artikkelin kirjoittamisen aikaan ilmeni, että Opetus- ja kulttuuriministeriössä (OKM) oli virinnyt huoli diakonissakoulutuksesta, koska yleissairaanhoidon opintoihin integroitu kirkollinen sisältö oli suhteellisen laaja. OKM:n, Diakin ja Kirkkohallituksen kesken asiaan kuitenkin löydettiin ratkaisu.

Työn laaja-alaisuudella on myös varjopuolensa. Malkavaara toteaa julkaisun lopussa, että joustavuutensa ja monialaisuutensa takia diakoniatyö näyttäisi pystyvän vain osittain pitämään kiinni määritelmän mukaisesta palvelulupauksesta antaa apua niille, joiden hätä on suurin. ”Sen sijaan kohdataan runsaasti niitä, joiden hätä on suuri.”

Diakonisen hoitotyön osaamisen merkitys

Kouluttava instituutio on merkittävä toimija ammatin muotoutumisessa. Kouluttajien huoli siitä, osataanko diakonisen hoitotyön osaamista riittävästi

hyödyntää työelämässä on ymmärrettävä. Huoli kytkeytyy kaksoiskelpoisuuden tuottamaan koulutukseen. Kirkon näkökulmasta kysymys kiertyy siihen, mikä on kirkon ja diakonian rooli yhteiskunnassa. Työntekijän näkökulmasta on taas tärkeää, että työn haasteet ja omat valmiudet ja osaaminen kohtaavat. Ja että saa tehdä itselle mielekästä työtä.

Seurakuntadiakonia on osoittanut elinvoimaisuutensa historiansa saattosaa. Viimeaikaisia tummia pilviä taivaalla ovat olleet erityisesti diakonaatin yhteydessä käyty keskustelu tulevaisuuden diakoniatyöstä: vetäytykö kirkko jossakin määrin hyvinvointitehtävistään vai nähdäänkö palvelutehtävä edelleenkin oleellisena osana kirkon olemusta. Lisäksi viime aikoina (vähenevien verotulojen myötä) kirkollisessa keskustelussa on korostettu aikaisempaa vieläkin enemmän seurakuntalaisten työpanosta seurakuntien toiminnassa. Samanaikaisesti diakonian virkoja on seurakunnissa vähennetty. Työntekijäkeskeisyys on jopa nähty kirkon toiminnan yhdeksi ongelmaksi. Kirja onkin vahva puheenvuoro ammatillisen diakoniatyön puolesta. Vapaaehtoistyöllä on oma paikkansa, mutta se ei voi korvata ammatillista työtä.

Palaan alussa esiin nostamaani käsitteelliseen kysymykseen. Gothóni ja Jantunen totesivat omassa julkaisussaan, että seurakunnassa diakonissa tekee diakoniatyötä, josta osa on hoidollista diakoniatyötä. Työ voi painottua avun tarvitsija mukaan hoidolliseen, sosiaaliseen, taloudelliseen, kasvatukselliseen tai rakenteelliseen diakoniatyöhön. Terveystieteiden tutkimuskeskuksen diakonissa-sairaanhoitaja tekee hoitotyötä, mutta hänellä on koulutuksen tähden mahdollista tehdä diakonista hoitotyötä. Jään edelleen pohtimaan, selkiyttäsikö asiaa kahden käsitteen käyttäminen.

Julkaisussa esitetään jatkotutkimushaasteita. Rättyä, Thitz ja Valtonen kysyvät päätösartikkelissaan, mitä on diakonia sairaalassa ja sairaanhoito seurakunnassa. Valtonen taas kaipaa diakonisen hoitotyön teologian systemaattista esitystä. Keskustelu diakonisesta hoitotyöstä varmasti jatkuu.

Raija Pyykkö
TtT, diakonissa